МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Інвестування»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

за темою № 1 - Методичні основи інвестування

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО
Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО
Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21№ 2

ПОГОДЖЕНО
Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21№ 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21№ 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Водолазська Н.В.

Рецензенти:
1. Доктор економічних наук, професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського – Дружиніна В.В.
2. Кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС Пушкар О.І.

План лекції

1. Основні поняття інвестиційної теорії.
2. Еволюція і розвиток інвестиційної теорії.
3. Роль інвестицій в підвищенні ефективності роботи підприємства.
4. Класифікація інвестицій за різними ознаками.

Рекомендована література:

Основна

1. Бутко М. П., Бутко І. М., Дітковська М. Ю. Менеджмент інвестиційної діяльності : підручник / [та ін.] ; за заг. ред. М. П. Бутка. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 480 с.
2. Боярко І. М. Інвестиційний аналіз: Навч. посіб.— К.: Центр учбової літератури, 2011.- 400 с.
3. Дука А.П. Інвестування: Теорія та практика інвестиційної діяльності: Навчальний посібник — К.: Каравела, 2012. — 432 с
4. Сазонець І.Л. Інвестування: Підручник. / І.Л.Сазонець., В.А Федорова - К.: Центр учбової літератури, 2016. - 311 с.
5. Омелянович Л.О. Інвестування : Підручник / Л.О. Омелянович., О.В Веретенникова., О.Ю Руденок., Д.В Фірсов. — К. : Знання, 2012. — 278 с.
6. Ільчук В. П. Інвестування: Підручник — Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2014. - 355 с.
7. Луців Б.Л., Кравчук І.С., Сас Б.Б. Інвестування: Підручник. ñ Терно-піль: Економічна думка, 2014. - 544 с.
8. Шевчук В.Я. Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. – К.:Генеза , 2014.- 384с.

Додаткова

9. Вовчак О. Д. Інвестиційне кредитування : Навчальний посібник - 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ : Знання, 2013. — 227 с.
10. Костюкевич Р.М. Інвестиційний менеджмент: Навчальний посібник – Рівне: НУВГП, 2011. – 270 с.
11. Садловська, І. П. Інвестиційний менеджмент : Навчальний посібник — К. : «Кондор», 2011. - 212с.
12. Мелень О.В. Інноваційні та інвестиційні процеси на промислових підприємствах України: сучасний стан і передумови: монографія - Харків : 2014. - 376 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

13. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Текст лекції

1. Основні поняття інвестиційної теорії.

Сьогодні у складній та заплутаній системі економічних зв'язків усе частіше необхідно приймати зважені рішення щодо накопичення та **інвестування**. Для збереження і примноження заощаджень потрібно відмовитись від старих засобів накопичення та перейти до засобів, притаманних ринковим відносинам, що об'єд- нуються під загальною назвою інвестування.

Термін **«інвестиції»** походить від латинського слова «investire», що означає «одягати, оточувати».

Більшість вчених трактували поняття **«інвестиції»,** як вкладання надлишкового капіталу з метою його розширення. Тобто, думки більшості авторів були досить близькі за своїм змістом. Проте, в процесі становлення економічної теорії, в тракту- ванні понять «капіталу», «інвестицій» були все ж таки присутні певні відмінності, порівняння та застосування. У ході всієї еволюції економічної думки роль інвести- ційної діяльності здебільшого пов'язувалась з володінням та накопиченням чогось. Визначення можливостей отримання економічного доходу було у полі зору майже всіх напрямів та течій в економічній науці. Проте, найяскравіше пов'язували проблему отримання прибутків, багатства чи вирішення проблем відтворювання саме у зв'язку з капіталом чи інвестиціями лише представники окремих напрямів економічної думки.

Теорія інвестицій має науково аргументувати об'єктивні засади стимулювання економічного зростання. Ця теорія має розкрити економічну природу й еволюцію інвестицій, їхню функціональну роль і мотиви утворення, вплив на економічні процеси. З огляду на це можна вважати, що теорія інвестицій є складовою частиною загальної економічної теорії, одним із її структурно відокремлених розділів.

Від початкових етапів економічна категорія «інвестиції» стала однією з центральних, сутність якої вченими-економістами остаточно не з'ясована.

2. Еволюція і розвиток інвестиційної теорії.

Річ у тому, що наукові, системні за своїм змістом теорії інвестицій були сфор- мовані ще в середині XVI-XVII ст. Насамперед це соціально-економічна теорія торгових інвестицій – меркантилізм, предметом дослідження якого була сфера обігу, середовище «породження грошей грошима», тобто зростання обсягів капіталу. Прибічникам теорії «мануфактурних» інвестицій пізнього меркантилізму властиве перебільшення ролі грошей, у яких вони вбачали чи не єдину умову розвитку виробництва.

Сам термін **«сучасна теорія інвестицій»** припускає існування аналогічної традиційної теорії. По суті, як вважає багато хто з економістів, немає самої теорії, а є простий набір певних правил чи методів як, наприклад, широко відоме «золоте правило інвестування», згідно з яким «купувати треба дешево, а

продавати дорого». Авторитетний представник австрійської школи Ф. фон Візер розвинув у своїх працях ідеї **маржиналізму.** Розробляючи теорію інвестиційних, виробничих благ, він розглядає витрати як своєрідну корисність.

«Економісти нової хвилі» сформували засади неокласичного аналізу інвести- ційних процесів, які передбачали саморегулювання інвестиційної діяльності як усередині країни, так і на всьому міжнародному господарському просторі. За чинники саморегулювання брались норма прибутку та ставка процента, за необхідні умови зростання інвестицій – зростання доходів, особливо тієї частки, що перетворюється на заощадження, а за основну рушійну силу економіки – попит на товари. Більшість авторів визнавала, що пожвавлення інвестиційних процесів може стимулювати держава. Та майже всі вони вважали, що втручання держави може призвести до розбалансування ринку інвестицій.

Представники **неокласичного підходу** розширили межі інвестиційних процесів, уточнили економічну інвестиційну модель. У ній поряд з об'єктивними (доходи та їхня структура, розподіл доходів, співвідношення між заощадженнями та спожи- ванням, норма прибутку, процент і його рівень) та суб'єктивними (схильність до заощаджень, схильність до споживання) чинниками інвестиційної діяльності об'єктом дослідження стають і нові: структура капіталів, оптимальні розміри капіталів (обсягів інвестицій) з огляду на вичерпність ресурсів, часовий фактор інвестиційних процесів, ціновий фактор споживання інвестиційних товарів.

Отже, становлення неокласичної традиції економічного аналізу пов'язувалося із розробкою нових, мікроекономічних засад дослідження закономірностей інвести- ційних процесів.

Велика заслуга **Й. Шумпетера**, який проаналізував нерівномірності технічних нововведень і, відповідно, автономних інвестицій, розглядаючи їх як головний фактор циклічних коливань виробництва. Особливість цього підходу полягала в тому, що, аналізуючи причини динамічних змін, він концентрував увагу на інституціональних складових суспільного розвитку, а саме на інноваційній діяльності як функції виробництва. Рушієм прогресивного розвитку Й. Шумпетер визнав моно- полію, що створює можливість акумулювати величезні обсяги коштів для майбутніх інвестицій, для впровадження інноваційних програм. Однак у центрі його теорії був інвестиційний підприємець, який визначав інвестиційно-інноваційний чинник переходу від одного загального врівноваженого стану до іншого.

Поняття інвестиційної діяльності в межах теоретичних поглядів меркантилістів окремо не розглядалося. Однак, представники цього наукового напряму не оминули увагою дослідження проблематики прирощення капіталу. Предметом дослідження меркантилістів стає сфера обігу, яку вони ідентифікують як середовище «породження грошей грошима», тобто зростання обсягів капіталу. Однак джерелом збагачення суспільства меркантилісти вважають лише зовнішню торгівлю: обмін усередині країни призводить тільки до перерозподілу багатства між власниками, а не до збільшення багатств. Тому об'єктом дослідження стають закономірності зростання капіталів у сфері

міжнародної торгівлі.

Меркантилісти ототожнювали гроші й капітал. Вони вважали, що єдиний засіб збагачення країни – це реальні гроші, які одночасно були й основою як для розвитку виробництва, так і для збільшення обсягів торгівлі. Тим самим наголошуючи на тому, що гроші – це основне джерело інвестицій.

Роль регулятора торгового балансу належала державі, що здійснювала активну протекціоністську політику щодо грошових потоків. В основу цієї політики по- кладались принципи, сформульовані Тамасом Маном (1571-1641), Девідом Юмом (1711-1776) та інших, які зводяться до наступного:

-експорт товарів та послуг є необхідною передумовою збільшення припливу грошей у країну;

-експорт дорогоцінних металів прямим наслідком має збільшення виробництва та експорту товарів;

-імпорт капіталу у формі іноземних інвестицій або прибутків від інвестицій за кордон чи іноземних позик означає зростання виробництва й обсягів майбут- нього експорту товарів;

- надання грошових кредитів іншим країнам сприяє збільшенню притоку грошей;

- збільшення кількості грошей в країні призводить до їхнього здешевлення, тому вигідно вкладати їх у виробництво товарів.

На думку Тюрго, немає значення в якій формі виступає капітал і якій країні завдячує своїм нагромадженням, важливо де саме він інвестується, адже саме від розмірів інвестицій залежить зростання суспільного багатства.

Саме праці Тюрго стали остаточним підсумком тих поглядів на якісну природу капіталу та інвестицій, які набули дальшого розвитку у пізніших авторів і лягли в основу ліберальної інвестиційної теорії, а саме: визначення капіталу і інвестицій, як головної умови економічного розвитку суспільства;

-визнання того, що розмір капітальних благ є змінними і залежать від розмірів доходу;

-визнання залежності руху інвестицій від розмірів прибутків і процента, коли капітал ігнорує кордони, долаючи їх у пошуках найвищої ціни на нього, тобто найвищого проценту.

Погляди Адама Сміта на природу інвестицій

Подальший розвиток теоретичних поглядів на причини прирощення капіталу тісно пов’язаний з працями А. Сміта. У книзі «Дослідження про природу та причину багатства народів» (1784) Адам Сміт (1723-1790) розглядає капітал як фактор виробництва і вводить поняття основного та оборотного капіталів та перераховує блага, з яких формується той та інший капітал. По суті А. Сміт говорить про інвесту- вання, не вводячи при цьому самого цього терміну. На його думку, капітал, що є в надлишку повинен залишатися в країні, а не вивозитись за її межі. А сам капітал розглядає, як блага, від якого людина очікує отримати дохід (за рахунок покращення землі, купівлі корисних машин та обладнання, або інших подібних засобів виробництва, що забезпечують дохід, прибуток без переходу від одного власника до іншого без подальшого обороту).

Також А. Сміт виводить чотири основних способи, якими краще використо- вувати капітал на:

-добування сирого продукту, необхідного суспільству для задоволення своїх потреб та щорічного споживання;

- виготовлення та перероблення цього самого сирого продукту задля безпосеред- нього використання та споживання;

- для перевезення сирих або готових продуктів з тих місць, де вони є в надлишку, в місця, де спостерігається їх нестача;

-на розподіл тих чи інших продуктів на малі партії, які відповідають потребам їх споживачів.

Кожний з цих напрямів використання капіталу є суттєво необхідним, як для існування, так і для добробуту всього суспільства.

А. Сміт достатньо детально розглядає суть процесу інвестування, але без за- стосування при цьому самого терміна. Зокрема, він акцентує увагу на тому, що надлишковий капітал у промисловій сфері має залишатися всередині країни для подальшого розширення виробництва.

Еволюція поглядів на сутність та природу інвестицій

Капітал як головна рушійна сила економічного розвитку, за Смітом, – це цінності, що за допомогою праці дають прибуток або створюють нові блага. Сміт поділяв його на «природний» і «людський капітал».

Економічне зростання Сміт пов’язує не тільки зі зростанням доходу, а й з нагромадженням капіталу. Проблемі нагромадження Сміт надавав величезного значення, це було основною ідеєю згаданої його праці. Він ставить завдання не просто дослідити природу й причини багатства народів, а з’ясувати питання, по- в’язані зі зростанням національного багатства. «Зростання доходу й капіталу означає зростання національного багатства», – пише він. Джерелом зростання капіталу є доходи, зокрема прибутки. Сміт показує, що капіталізація, тобто нагромадження, відбувається за рахунок надлишку доходів, що не були спожиті.

Отже, нагромадження капіталу, за Смітом, є наслідком заощаджень. В їх основі лежать доходи. Цінність річного продукту суспільства складається лише з доходів. Засоби виробництва (перенесена вартість) – це також чиїсь доходи, отримані на попередніх стадіях виробництва. (Такий підхід до визначення мінової цінності сукупного суспільного продукту згодом назвали «догмою Сміта»).

При визначенні таких понять як «інвестиції» та «капітал» не можна не роз- глядати вчення такого видатного вченого, як Карл Маркс. Капітал він трактує як вироблені засоби виробництва, які переносять свою вартість на вартість виготов- леного продукту. Маркс в своїй праці «Капітал» розглядає поняття «інвестування» з позиції простого і розширеного відтворення і звертає увагу на тому, що інвестиції в розширене відтворення є позитивним моментом в економіці. Також він розглядав циклічність економіки та вплив даної циклічності на процес інвестування. Зокрема, він акцентував увагу, що попит на інвестиції буде підтримуватись, а капітал використо- товуватиметься на повну потужність доти, доки вкладені кошти приноситимуть хоч мінімальний прибуток.

Безпосередньо з грошовим капіталом пов'язане марксистське розуміння поняття цієї категорії, виражене схемою руху капіталу: Г - Т - Г + г, де гроші використо- вуються для наживи, придбання додаткового капіталу, отримання прибутку. К. Маркс визначає капітал, як самозростаючу вартість, створену додатковою працею робітників. Він звертає увагу на те, що капітал – це не річ, а характеристика певних виробничих відносин. К. Маркс говорить про постійний, грошовий, товарний капітал, але всі ці форми служать лише зовнішнім проявом і виразом капіталістичних виробничих відносин.

У своєму баченні інвестиційної теорії він намагався довести, що інвестування за умов капіталізму зумовлює розшарування суспільства, збагачення одних за рахунок інших, сприяє протистоянню суспільних класів, породжує глибокий нерозв'язний соціальний конфлікт. Гонитва за багатством, утіленим у прибутках, за Марксом, є самоціллю розвитку капіталістичного суспільства. Капіталісти заощаджують та інвестують із престижних міркувань і виходячи з потреб свого високого соціального статусу.

Маркс розглядає інвестиції як функцію від прибутку. Хоча він упевнений в існуванні конфлікту між заробітною платою і прибутком, проте вважає, що інвес- тиції не пов'язані із заробітною платою, не залежать від її розмірів. Розвиваючи цю думку, К. Маркс намагався обґрунтувати її і вказує на те, що заробітна плата збільшується в період ділової активності, у такий спосіб стримуючи інвестиції, і в результаті знову знижується. Тобто в цьому протистоянні вона завжди виявля- ється переможеною.

К. Маркс стверджує, що інвестиції не можна розглядати як функцію від норми прибутку. Це твердження випливає з його «закону тенденції норми прибутку до зниження» і чинників, які йому протидіють. За Марксом, інвестування передусім здійснюється у досягнення науково-технічного прогресу, що дає змогу капіталісту зробити більш дешевим основний капітал, зменшити його витрати на одиницю проекту.

3. Роль інвестицій у забезпеченні ефективності функціонування підприємства розкривається у наступних положеннях:

- Інвестиції – головне джерело формування виробничого потенціалу.
- Інвестиції – основний механізм реалізації стратегічних цілей економічного розвитку.
- Інвестиції – головний механізм оптимізації структури активів.
- Інвестиції – основний фактор формування довгострокової структури капіталу.
- Інвестиції – найважливіша умова забезпечення росту ринкової вартості під- приємства.
- Інвестиції – основний механізм забезпечення простого й розширеного відтво- рення основних засобів і нематеріальних активів.
- Інвестиції – головний інструмент реалізації інноваційної політики (впровадження результатів технологічного прогресу).

- Інвестиції – один з діючих механізмів рішення завдань соціального розвитку персоналу.

Із цього видно, що здійснення інвестицій є найважливішою умовою рішення практично всіх стратегічні й значної частини поточних завдань розвитку й забез- печення ефективної діяльності підприємства.

Практичне здійснення інвестицій забезпечується інвестиційною діяльністю підприємства.

4. Класифікація інвестицій

За об'єктами вкладення капіталу розрізняють два основних види інвестицій – реальні і фінансові**.**

Реальні (капіталообразуючі) – характеризують вкладення капіталу у відтворення основних засобів, в інноваційні нематеріальні активи, у приріст матеріально- товарних запасів.

Фінансові – характеризують вкладення капіталу в різні фінансові інструменти інвестування, головним чином у цінні папери, з метою одержання доходу.

За характером участі в інвестиційному процесі розрізняють – **прямі** й **непрямі** інвестиції.

Прямі мають на увазі пряму участь інвестора у виборі об'єктів інвестування й вкладення капіталу. Звичайно прямі інвестиції здійснюються шляхом безпосереднього вкладення капіталу в статутні фонди інших підприємств. Прямі інвестиції здійснюється в основному підготовленими інвесторами, що мають досить точну інформацію про об'єкт інвестування й добре знайомі з механізмом інвестування.

Непрямі характеризують вкладення капіталу інвестора опосередковано, через посередників.

За відтворювальною спрямованістю розрізняють – **валові**, **реноваційні** й **чисті** інвестиції.

Валові характеризують загальний обсяг капіталу, інвестуємого у відтворення основних засобів і нематеріальних активів у певному періоді. В економічній теорії поняття ВІ зв'язується, як правило, із вкладенням капіталу в реальний сектор економіки. На рівні підприємства під цим терміном розуміють загальний обсяг інвестування.

Реноваційні характеризують обсяг капіталу, інвестуємого в просте відтворення основних засобів й нематеріальних активів. У кількісному вираженні реноваційні інвестиції прирівнюються до суми амортизаційних відрахувань.

Чисті характеризують обсяг капіталу, інвестуємого в розширене відтворення основних засобів і нематеріальних активів. У кількісному вираженні чисті інвестиції являють собою суму валових інвестицій, зменшену на суму амортизаційних від- рахувань по всіх видах капітальних активів підприємства.

Стосовно підприємства-інвестора розрізняють **внутрішні** і **зовнішні** інвестиції.

Внутрішні характеризують вкладення капіталу в розвиток операційних активів самого підприємства-інвестора.

Зовнішні являють собою вкладення капіталу в реальні активи інших підпри- ємств.

За періодом здійснення розрізняють – **короткострокові** й **довгострокові**

інвестиції.

Короткострокові – до одного року.

Довгострокові – більше одного року. Основною формою довгострокових інвестицій підприємства є його капітальні вкладення у відтворення основні засобів.

За рівнем прибутковості розрізняють – **високоприбуткові, середньоприбуткові, низькоприбуткові** і **неприбуткові** інвестиції.

Високоприбуткові характеризують вкладення капіталу в проекти, очікуваний рівень інвестиційного прибутку по яких істотно перевищує середню норму цього прибутку на інвестиційному ринку.

Приклад недоходної інвестиції – інвестиції для одержання екологічного або соціального ефектів.

За рівнем інвестиційного ризику – **безризикові**, **низькоризикові, середньо- ризикові** і **високоризикові** інвестиції.

За рівнем ліквідності – **високоліквідні**, **середньоліквідні, низьколіквідні** і неліквідні.

Високоліквідні можуть бути реінвестовані без втрат у строк до місяця (коротко-

строкові фінансові інвестиції).

Середньоліквідні можуть бути реінвестовані в строк до шести місяців.

Низьколіквідні – від напівроку до року (інвестиційні проекти з застарілою технологією, акції маловідомих підприємств що не котуються на ринку.

Неліквідні – не можуть бути продані самостійно.

За формами власності – **державні, приватні** й **змішані**. По регіональних джерелах залучення капіталу – **вітчизняні** й **іноземні.**

За характером використання капіталу в інвестиційному процесі – **первинні, реінвестиції** й **дезінвестиції.**

Первинні характеризують використання знову сформованого для інвестиційних цілей капіталу за рахунок як власних, так і позикових ресурсів.

Реінвестиції являють собою повторне використання капіталу в інвестиційних цілях за умови попереднього його звільнення в процесі реалізації раніше обраних інвестиційних проектів, товарів або фінансових інструментів інвестування.

Дезінвестиції являють собою процес вилучення раніше інвестованого капіталу з інвестиційного обороту без наступного його використання в інвестиційних цілях (наприклад, для покриття збитків підприємства). Їх можна

охарактеризувати як негативні інвестиції підприємства.

Рис. 1.1 – Основні ознаки класифікації інвестицій